

اهمیت پرورش شتر در ایران

روناک محمدی^۱، فرید مسلمی پور^۲، کیومرث مولادوست^۳، حسین جویا^۴ و راحله قریشی^۵

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد فیزیولوژی دام، ۲- استادیار گروه علوم دامی دانشگاه گنبد کاووس، ۳- کارشناس علوم دامی،

۴- کاردان و ۵- کارشناس پرورش اسب

r_mohammadi22@yahoo.com

چکیده:

شتر یا اُشتر را که در زبان پهلوی، اشتار می‌گفتند حیوانی است نیرومند و تنومند با توش و توان بالا از خانواده شترسانان؛ نشخوارکننده و با دست و گردنی دراز. بر پشت خود، یک یا دو کوهان دارد که ساختارش از پیه و چربی است. در دین اسلام گوشت او حلال است. اما ذبح آن با دیگر جانوران حلال گوشت متفاوت است و آن را نهر می‌کنند و اگر سر آن را مانند گوسفند قبل از نهر ببرند گوشت آن حلال نیست. دندان‌های پیش و نیش وی قوی و برنده است و توانایی گاز گرفتن عمیق رابه حیوان داده‌است. شتر آسیائی دو کوهانه است که کوهان اول بر روی کمر و کوهان دوم بر روی کپل حیوان قرار دارد و شتر در آن اقدام به ذخیره سازی غذا می‌کند. رنگ پشم این گونه شترها سرخ - خاکستری است و پشم‌ها به صورت انبوه و بلند در پشت گردن و در اطراف بخش بالائی اندام‌های خلفی و قدامی رشد می‌کنند. تعداد زیادی از این گونه شترها در منطقه آسیای میانه وجود دارد که برخی از آنها جهت سواری مورد استفاده قرار می‌گیرند. گونه دیگر شتر، شتر عربی یا یک کوهانه است که این شتر در صحرای کشورهای عربی و آفریقائی وجود دارد. شتر حیوان مفیدی است و کاربردهای فراوانی دارد. این حیوان علاوه بر اینکه وسیله اصلی رفت و آمد ساکنین صحراست، از سوئی دیگر می‌تواند غذای آدمی و وسایل مورد نیاز دیگر را به انسان عرضه کند و انسان می‌تواند بوسیله تغذیه با شیر شتر و گوشت شتر، تا هفته‌ها در صحرا زنده بماند. هم‌چنین می‌توان از چربی کوهان به جای کره استفاده کرد و پشم شتر را در ساختن خیمه‌ها، پتو، فرش، لباس‌های پشمی، طناب و ریسمان به کار برد. هم‌چنین می‌توان از مدفوع خشک شده شتر برای روشن کردن آتش استفاده کرد و پس از کشتار شتر می‌توان از پوست آن برای ساختن کفش، مشک و... استفاده کرد.

معاونت علوم و فناوری ریاست جمهوری، معاونت پژوهش‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، موسسه تحقیقات علوم دامی ایران، بهمن علم شتر ایران،

کلمات کلیدی: نهر شتر، شتر، ذبح

مقدمه

شتر حیوان نشخوار کننده، بدون شاخ و زوج سمی است که به گروه پستانداران تعلق دارد. شتر دارای چهار اندام خلفی و قدامی بلند و قوی است که هر کدام به کف پائی عریض و خشن منتهی می گردد که دارای ناخن هائی ضعیف و رشد نیافته بوده و برای راه رفتن بر روی شن های صحرا سازگاری یافته است این حیوان دارای گردنی دراز و منحنی است. سر شتر مستطیل شکل و لب های بالائی او شکافته است. دندان های پیش و نیش وی قوی و برنده است و توانائی گاز گرفتن عمیق رابه حیوان داده است. شتر آسیائی دو کوهانه است که کوهان اول بر روی کمر و کوهان دوم بر روی کپل حیوان قرار دارد و شتر در آن اقدام به ذخیره سازی غذا می کند. رنگ پشم این گونه شترها سرخ - خاکستری است و پشم ها به صورت انبوه و بلند در پشت گردن و در اطراف بخش بالائی اندام های خلفی و قدامی رشد می کنند. تعداد زیادی از این گونه شترها در منطقه آسیای میانه وجود دارد که برخی از آنها جهت سواری مورد استفاده قرار می گیرند. گونه دیگر شتر، شتر عربی یا یک کوهانه است که این شتر در صحراهای کشورهای عربی و آفریقائی وجود دارد. شتر حیوان مفیدی است و کاربردهای فراوانی دارد. این حیوان علاوه بر اینکه وسیله اصلی رفت و آمد ساکنین صحراست، از سوئی دیگر می تواند غذای آدمی و وسایل مورد نیاز دیگر را به انسان عرضه کند و انسان می تواند بوسیله تغذیه با شیر شتر و گوشت شتر، تا هفته ها در صحرا زنده بماند. هم چنین می توان از چربی کوهان به جای کره استفاده کرد و پشم شتر را در ساختن خیمه ها، پتو، فرش، لباس های پشمی، طناب و ریسمان به کار برد. هم چنین می توان از مدفوع خشک شده شتر برای روشن کردن آتش استفاده کرد و پس از کشتار شتر می توان از پوست آن برای ساختن کفش، و مشک و غیره، ... استفاده کرد. شتر از حیواناتی است که با محیط های خشک و بی آب و علف و صحرا سازگار شده و این سازگاری باعث شده است که به خوبی قادر باشد آب و هوای گرم و خشک، بی آبی و کم غذایی را تحمل نماید. کوهان، عضوئی قابل توجه در شتر است که فقط از چربی و عضلات تشکیل شده و در آن استخوانی وجود ندارد و شتر در شرایط بی غذایی تا چندین روز می تواند با اعتماد به وجود این چربی و سوخت و ساز آن زنده بماند. کف پای شتر حالت مخصوص به خود دارد و از دو بخش تشکیل شده است و کلفت و پهن است و مانع از این می شود که پای شتر در شن های ریز صحرا فرو رود. چشم های شتر دارای مژگان های بلندی است که به همراهی پلک ها، چشم ها را از طوفان های شنی و از تابش شدید آفتاب محافظت می کند. منخرین شتر دارای شکاف های طولی است که

معاونت علوم و فناوری ریاست جمهوری معاونت پژوهش و برنامه ریزی وزارت علوم تحقیقات و فناوری، موسسه تحقیقات علوم دامی ایران، نهران علوم شتر ایران،

انسان جهاد کشاورزی انسان کلان

انگاه کتب کاوس

شتر در هنگام تنفس می تواند بینی را به خوبی از هم باز کند و بیشترین میزان هوا را وارد ریه های خود کند و در هنگام بروز طوفان های شنی بینی خود را ببندد . هم چنین شتر دارای فک درازی است که به طور جانبی حرکت می کند و می تواند عمل جویدن را به خوبی انجام دهد . شتر می تواند بیشتر از هر حیوان دیگری بی آبی را تحمل کند و اکنون آشکار شده است که شتر به علت اختلاف زیاد درجه حرارت بدنش می تواند آب بدن خود را حفظ نماید . زیرا که از این آب برای خنک کردن بدن استفاده نمی کند . درجه حرارت بدن شتر ثابت نیست و به آهستگی همراه با ارتفاع درجه حرارت محیط بالا میرود و این بدان معنی است که شتر آب بدن خود را از دست نمی دهد تا بدن خود را سرد نگه دارد (که این کار در انسان از طریق عرق کردن صورت می گیرد) و در هنگام شب ، هنگامی که درجه حرارت محیط پایین می رود درجه حرارت بدن شتر نیز کاهش یافته و در هنگام صبح در پایین ترین درجه خواهد بود.

مزایای استفاده از شتر

گوشت این حیوان هیچگونه مواد شیمیایی مثل دارو یا هورمون ندارد و برای خوراک آن نیز به کنسانتره دامی نیازی نیست.

محصولات شتر نیز نسبت به سایر محصولات پروتئینی سالم تر و به عبارتی می توان گفت، تنها محصول پروتئینی ارگانیک دامی است.

شتر تنها دام مستقل کشور است که در زمینه تولید و پرورش آن هیچگونه وابستگی به خارج از کشور وجود ندارد و مسئله تحریمها تأثیری بر روند پرورش شتر در کشور نخواهد داشت.

استفاده های شتر:

۱- استفاده از شتر در باربری

معاونت علوم و فناوری ریاست جمهوری معاونت پژوهش و برنامه ریزی وزارت علوم تحقیقات و فناوری، موسسه تحقیقات علوم دامی ایران، بنهرن علوم شتر ایران،

در قرن های گذشته حمل و نقل کالا از شهری به شهر دیگر توسط کاروان های شتر صورت می گرفته است و این کاروان ها بسته به حجم کالایی که جابه جا می کردند از چند ده راس شتر تا چند صد راس شتر را شامل می شده است و هرچه تعداد شتران و افراد کاروان بیشتر می شد ، از احتمال حمله راهزنان به کاروان کاسته می شد . برخی از کاروان های مذکور که کالاهای مرتبط با دربار شاهان و یا اشخاص پرنفوذ را جابجا می کرد از حمایت لشکریان و سربازان نیز بهره مند می شد و چنین کاروان هایی توسط « امیر التجار » سرپرستی می شده است . کاروان های مذکور راه های بسیار طولانی را می پیمودند و کالاهای خود را از کشورهای متعدد گذرانده و به مقصد می رساندند . راه ابریشم از راه های بسیار طولانی بود که از چین آغاز می شد و به اروپا منتهی می شد و در این مسیر کاروان ها معمولاً به کار حمل و نقل ابریشم و سایر کالاها می پرداختند.

۲- استفاده شتر در سواری

در گذشته رفت و آمد بین شهرها با استفاده از اسب و قاطر و شتر والاغ صورت می گرفته است و در صورتی که افراد برای پیمودن مسیر عجله داشتند از اسب استفاده می کردند و در صورتی که برای رسیدن به مقصد عجله چندانی نبود از شتر استفاده می شد . اغلب کاروان حجاج که عازم مکه و مدینه بودند ، برای پیمودن این مسیر طولانی از شتر استفاده می کردند زیرا که شتر می توانست به راحتی بیابان های بی آب و علف بین راه را تحمل نموده و آنان را سالم به مقصد برساند . ضمناً شترداران با قرار دادن کجاوه بر روی پشت شتر اقدام به سوارنمودن بانوان می نمودند .

۳- استفاده از شتر در شخم زنی

در حال حاضر در بسیاری از کشورهای توسعه نیافته آفریقا که از تکنولوژی مدرن نظیر تراکتور و یا کمباین برای عملیات کشاورزی استفاده نمی شود ، از شتر برای عملیات شخم زنی استفاده می شود . در تصویر زیر استفاده از شتر در کشور تونس به منظور شخم زدن آمده است .

۴- استفاده از شتر در نمایش سیرک ها

معاونت علوم و فناوری ریاست جمهوری معاونت پژوهش و برنامه ریزی وزارت علوم تحقیقات و فناوری، موسسه تحقیقات علوم دامی ایران، بنهرن علوم شتر ایران،

با توجه به این که بسیاری از اروپائیان در طول زندگی خود شتر ندیده اند . از این رو مشاهده شتر یک کوهانه و دو کوهانه برای آنان خالی از لطف نیست و به همین علت در بسیاری از سیرک هایی که در کشورهای اروپائی به راه می افتند این حیوان به نمایش گذاشته می شود . بدیهی است که در این سیرک ها معمولاً شتران آموزش دیده که کارهای مختلفی انجام می دهند به نمایش درمی آیند و این گونه نمایش ها مورد علاقه فراوان کودکان است .

۵- استفاده از شتر در مسابقه شتر سواری و جنگ شتر

در بسیاری از کشورهای آفریقایی عربی و آسیای میانه ، مسابقات شتر سواری و جنگ ستر رواج دارد . مسابقات جنگ شتر معمولاً در مراسم خاصی نظیر عروسی ها و یا جشن ها برگزار می شود . در این مسابقات دو شتر نر (لوک) را که در دوره تحریک جنسی هستند به جان هم می اندازد و به تماشای جنگ آنان می پردازند . در چنین مسابقاتی معمولاً شرط بندی و گرویندی رواج دارد و داورهایی برای داری مسابقه انتخاب می شوند .

۶_ استفاده از گوشت شتر

سالیان دراز است که آدمی از گوشت شتر استفاده می کند . در برخی از کشورهای جهان نظیر سومالی و سودان بالاترین میزان مصرف گوشت شتر دیده می شود. خوردن گوشت شتر در بسیاری از روایات و احادیث وارد شده است.

۷- استفاده از شیر شتر

بسیاری از جوامع بشری معتقدند که شیر شتر دارای خواص معجزه آسا می باشد به همین منظور بسیاری از شتر داران پرورش آن را به منظور تولید شیر و یا ماست و دوغ شتر انجام می دهند. شیر شتر غنی از ویتامین B و C است و ۱۰ برابر بیشتر از شیرگاو دارای آهن است .

شیر شتر که کمی شورتر (خوش نمک تر) از شیرهای دیگر است، بیشتر در سرزمین های اعراب نوشیده و مصرف شده و از آن برای درست کردن پنیر نیز استفاده می شود. علاوه بر این پزشکان دریافته اند، این شیر دارای پادتن هایی است که می تواند به جنگ بیماری هایی مثل سرطان، «HIV»، آلزایمر و هپاتیت C برود.

سخنگوی سازمان تغذیه انگلیس می گوید: چون شیر شتر دارای کلسیم و ویتامین های B است و چربی های اشباع موجود در آن خیلی کمتر از شیر گاو است، برای بدن بسیار مفید و مغذی است. اما چون خیلی گران تر از شیر گاو است و طعمی دارد که باب میل هر فردی نیست، هنوز به طور کامل در بین مردم دنیا جای خود را باز نکرده است.

مشکلات در زمینه پرورش شتر

- عدم وجود واحدهای صنعتی پرورش شتر
- کم توجهی به این رشته از دام پروری
- کمبود زمین و مرتع برای هر نفر شتر و پایین بودن سطح سواد شترداران
- عدم وجود تلقیح مصنوعی و اصلاح نژاد آن در بیشتر استان های کشور و هم چنین بالا بودن هزینه های اصلاح نژاد
- پرورش دهندگان آن علاوه بر نداشتن سواد کافی، اطلاعات و تجربه کافی هم در این مورد ندارند
- نبود بازار برای عرضه گوشت و شیر شتر و عدم اطلاع رسانی در زمینه خواص آن ها
- عدم حمایت جهاد کشاورزی
- یکی از دلایل عمده نبود بازار فروش محصولات حاصل از شتر، ناآگاهی مردم با خواص گوشت این حیوان است
- هزینه و امکانات حمل برای بسیاری از شترداران وجود ندارد
- کمبود سرمایه گذاری در قطب پرورش شتر ایران
- بیمه نشدن این دام

معاونت علوم و فناوری ریاست جمهوری معاونت پژوهش و فناوری وزارت علوم تحقیقات و فناوری، موسسه تحقیقات علوم دامی ایران، بنهرن علوم شتر ایران،

انسان جهاد کشاورزی استان گلستان

انگاره کتب کاوش

راهکارها جهت رفع مشکلات

- اطلاع رسانی
- حمایت دولت
- توسعه بیمه دام شتر
- تربیت نیروهای متخصص در زمینه پرورش شتر
- ایجاد یک تشکل صنفی برای شترداران و استقرار تعداد بیشتری از نیروهای دامپزشک در ایستگاه‌های شترداری برای رسیدگی به وضعیت بهداشتی این دام نیز باید مدنظر قرار گیرد
- ایجاد انگیزه برای اشتغال جوانان در شترداری، اصلاح نژاد، تلقیح مصنوعی و انتقال جنین و استراتژی‌های صنعت شترداری در کشور
- ترکیب کردن نژاد دو کوهانه و یک کوهانه با هدف اصلاح نژاد این حیوان
- ارائه علوفه، کنسانتره و سبوس یارانه ای و نیز سم پاشی جایگاه های نگهداری شتر می باشد

منابع

- ۱- امینی فرد، محمد، ۱۳۸۷، اصول نگهداری و پرورش شتر
- ۲- اوحدی نیا، حسن، دی ۱۳۸۷، نقد کتاب پرورش شتر، نشریه اطلاع رسانی و کتاب داری
- ۳- خدایی، سید عباس، مهر ۱۳۸۶، اصول پرورش شتر، انتشارات پرتو واقعه
- ۳- زاید و همکارانش، ۱۹۹۱، مقاله شتر در کشورهای عربی، دانشگاه عمر مختار، لیبی
- ۴- شکری، محمد مصطفی، ۱۳۷۶، شتر و پرورش آن، انتشارات نوربخش، تهران
- ۵- موسوی، ۱۹۹۵، پایان نامه دکترای دانشکده کشاورزی دانشگاه بصره
- ۶- ناظر عدل، کامبیز، ۱۳۶۵، پرورش شتر، انتشارات واحد فوق برنامه بخش فرهنگی دفتر مرکزی جهاد دانشگاهی

معاونت علوم و فناوری ریاست جمهوری معاونت پژوهشی وزارت علوم تحقیقات و فناوری، موسسه تحقیقات علوم دامی ایران، بنهرن علوم شتر ایران،